

УДК 37.035.6

Вишневецька І.О.

(Музей космонавтики ім.С.П.Корольова, Житомир)

ПЕДАГОГІЧНИЙ ПОТЕНЦІАЛ МУЗЕЙНОЇ КОМУНІКАЦІЇ У ПОЛІКУЛЬТУРНОМУ ПРОСТОРІ ЖИТОМИРЩИНИ

*Розглянуто можливості полікультурного виховання засобами
музейної педагогіки на матеріалі досвіду роботи Житомирського
музею космонавтики.*

В Україні проживають представники понад 130 народів. Найчисельніші етнічні групи – росіяни, поляки, євреї, молдавани, румуни, вірмени, білоруси, болгари, угорці, німці, кримські татари, грузини, греки та ін. [1: 4]. Нині не лише український народ, а й всі інші етноси отримали потужний імпульс для відродження свого національного життя, традицій, культури.

Ідея розвитку національних культур в радянський період на практиці нерідко трактувалась як "буржуазно-націоналістична". В той час як проголошувалась теза про "розвій національних культур", національні культурні цінності часто оцінювались як "продукт буржуазного суспільства", вершиною визнавалась "соціалістична", "пролетарська" культура, завдання якої полягало, зокрема, в боротьбі з "роз'єднанням націй". За деклараціями про "розвиток національних культур" на практиці створювався образ меншовартості неросійських культур.

Для демократичної української науково-філософської думки характерна толерантність у розумінні міжетнічних відносин, усвідомлення рівних прав національних меншин і етнічних груп. Надзвичайно показовою в цьому плані є стаття М. Грушевського "Чи Україна тільки для українців?". Визначний український історик і державний діяч висловлює таку думку: "Україна не тільки для українців, а для всіх, хто живе на Україні, а живучи любить її, а люблячи хоче працювати для добра краю і його людності, служити їй..." [2: 138].

В умовах культурних перетворень, соціально-економічних і політичних зрушень складається ситуація, яка вимагає суттєвих змін, нового погляду на проблеми освіти у нинішньому українському полікультурному середовищі. Національне відродження України як демократичної держави передбачає формування національної свідомості, збереження власної культурної самобутності, яка є незаперечним духовним багатством, створює можливості для самовираження і самореалізації особистості. Одночасно життєво необхідним є виховання розуміння культури інших народів,

© Вишневецька І.О., 2007

формування дружніх відносин між етносами, створення необхідних умов для толерантного співіснування у полікультурному просторі.

Педагогіка крайнього етноцентризму, відвертий гіпертрофований націоналізм призводять до культурної ізоляції, закритості, духовних бар'єрів. Все ще залишаються живучими традиції монокультурності, культурно-освітньої дискримінації. Гуманістично спрямоване демократичне суспільство несумісне з етнічним егоїзмом, етноцентризмом, шовінізмом і передбачає вільний розвиток національних культур. Метою полікультурної освіти та виховання є, зокрема, взаємна адаптація етнічних груп, відмова від культурного диктату. Полікультурна освіта є запорукою збереження великих і малих націй, дає людині спроможність протистояти расизму, ксенофобії, ненависті, долати етнічну самоізоляцію, створює основу для взаєморозуміння.

Необхідність полікультурної освіти визначається не тільки процесами глобалізації. Корені полікультурного світогляду – в загальнолюдських цінностях, у традиціях, що склалися в класичній педагогіці, психології. Ще видатний педагог XVI ст. Я. А. Коменський підкреслював необхідність формування у дітей почуття поваги і любові до всіх людей, незалежно від національності, прагнення жити у злагоді з усіма. [3: 329-383]

Нині нормою для міжнародного співтовариства став активний захист культурного спадку будь-якого народу. Значної популярності і розвитку ідеї полікультурного виховання і освіти набули в Америці. У Західній Європі, де загострилась небезпека зникнення культур етнічних меншин, на полікультурну педагогіку покладається функція забезпечення духовних запитів малих народів, захист європейської ідентичності від експансії американо-англомовної культури.

Полікультурність в наш час для будь-якої європейської країни є не лише "внутрішнім явищем". Завдяки відкритим кордонам, можливості подорожувати, зростає мотивація до вивчення європейських мов, літератур тощо. Процеси глобалізації швидко перетворюють Європу в єдине багатомовне середовище, формують спільний світовий і загальноєвропейський культурний простір.

Прагнення України увійти в європейське співтовариство вимагає серйозних зрушень у сфері полікультурної освіти. Полікультурна ситуація, що є основою сучасного суспільства, викликає необхідність створення альтернативних моделей освіти, нових навчальних, освітніх і виховних методик. На нашу думку, надзвичайно перспективною є можливість полікультурного виховання засобами молоді педагогічної науки - музейної педагогіки.

Вплив на особистість через музей – перевірений роками метод, який, однак, майже зовсім не досліджений. Музей давно став цінним помічником педагогів початкової, середньої і вищої школи. На жаль, цей незаперечний факт поки що нерідко проходить поза увагою педагогічної науки, значний потенціал музейної педагогіки залишається досі недостатньо використаним.

Між тим, світовий педагогічний досвід доводить, що музеї являють собою одну з головних форм полікультурної комунікації. Музей нині стає інститутом соціальної і духовної пам'яті, витвором мистецтва, сакральним простором, місцем, де зберігаються мистецькі, суспільні, історичні цінності, де існує священне, вічне.

Музей, як засіб виховання відвідувача у полікультурному просторі – унікальне явище, унікальна культурна форма, виховне і освітнє середовище, яке має надзвичайні можливості для розширення сфери навчання і виховання. Музей зберігає і передає наступним поколінням матеріальні свідчення розвитку людини і природи, візуалізує зв'язок людини із світом і є "найбільш стійкою формою самозбереження культури" [4: 9].

Музейна експозиція надає великі можливості як для прилучення до духовних надбань інших культур, країн, цивілізацій, так і для освоєння культури власного народу. "Музей — своєрідний символ держави, дзеркало національної самосвідомості й самобутності, скарбниця творчого духу нації чи, навіть, народності" [5].

Музеї в наш час стають повноправними педагогічними центрами, а музейна педагогіка – важливим засобом полікультурного виховання особистості, зокрема майбутніх педагогів. Потрібно відмітити, що засади полікультурного виховання не стали поки що загальноприйнятими в наших педагогічних колах. Нерідкі ще прояви крайнього етноцентризму і монокультурності. У зв'язку з цим полікультурна освіта – одне з пріоритетних завдань сучасної педагогіки.

У Житомирському музеї космонавтики ім. С.П. Корольова накопичений значний досвід полікультурного виховання і освіти дітей, юнацтва, дорослих. Музей активно співпрацює з національно-культурними товариствами. Зокрема, плідним є співробітництво з польськими науково-культурними товариствами міста і області.

Польська культура справила величезний вплив на образ нашого міста, на протязі століть формувала ментальність житомир'ян. За даними Всеукраїнського офіційного перепису населення 2001 р. в області проживає 49046 осіб польської національності. Це складає 3,5% від загальної кількості населення. Сьогодні польська община – одна з найбільш потужних і ініціативних у Житомирі. За даними

Управління по зв'язках з громадськістю обласної державної адміністрації, на Житомирщині діють такі організації обласного статусу:

- Польське наукове товариство;
- Товариство культури польської на Житомирщині ім. Ю. Крашевського;
- Спілка ветеранів Війська Польського;
- Обласна Спілка поляків Житомирщини "Полонія";
- Обласна організація вчителів-полоністів Житомирщини;
- Польське добродійне товариство "Католицький цвинтар";
- Католицький спортивний клуб "Полонія";
- Товариство лікарів польського походження;
- Житомирська обласна організація Спілки поляків України.

Активну діяльність по відродженню польської культури проводять і численні організації селищного і міського статусу.

Представники польських товариств беруть участь у дитячих святах, фестивалях, конкурсах, виявляючи високий рівень гуманітарної культури.

Традиційною стала щорічна виставка "Ми - діти твої, планета Земля", метою якої є об'єднання дітей різних національностей, формування психології і етики дружності, національної толерантності і взаємоповаги. Юні поляки, греки, євреї, українці, німці у спільній творчій праці спілкуються, духовно взаємозбагачуються. Характерним є те, що сюжети дитячих малюнків розповідають про взаємодопомогу і дружбу дітей різних народів.

Велике значення музей надає роботі з студентами - майбутніми педагогами. При цьому ми прагнемо враховувати соціально-психологічні особливості студентської аудиторії.

Студентство є своєрідною соціальною групою, яку об'єднує спільне навчання, побут, система молодіжних цінностей. Характерним для студентства є цікавість, прагнення збагнути кардинальні проблеми буття, пошуки гармонії. В молодому віці активно проявляються естетичні і моральні почуття, це період "становлення і стабілізації характеру, оволодіння повним комплексом соціальних функцій дорослої людини, включаючи громадянські, суспільно-політичні, професійно-трудові" [6: 334].

Студенти, які беруть участь у музейних заходах, збагачуються неоціненним духовним і практичним досвідом. Під час підготовки виставки майбутні педагоги оволодівають різносторонніми організаторськими навичками, вчать налагоджувати соціальні і ділові контакти, працювати з аудиторією, виробляють впевненість у собі.

Надзвичайно сприяє обміну культурними, духовними здобутками між представниками різних етнічних груп спільне святкування Дня незалежності України. Таким став проведений у музеї фестиваль "Багатоголоса ліра". На святі виступили співаки, поети, музиканти, танцюристи, цінителі мистецтва з різних національно-культурних товариств міста. Звучала українська, російська, єврейська, грецька, німецька, польська, чеська, вірменська мова, музика та пісня.

Участь у таких заходах збагачує учасників пізнанням інших культур, звичаїв, зближує духовно. Безпосередній контакт, спілкування людей різних національностей сприяють поглибленню взаєморозуміння. Завдяки вишуканій експозиції музею, спілкування наповнюється новим, більш глибоким смыслом і значенням. Ефективне використання музейної експозиції впливає на розвиток культури діалогу, надзвичайно актуальної у сучасному полікультурному просторі. Подібно до твору мистецтва, який "являє собою кінцеву модель безкінечного безмежного світу", [7: 204] експозиція музею є своєрідною просторово-часовою моделлю відносин людини і світу, матеріалізує тяжіння людини до гармонізації світобудови.

Позитивний вклад у полікультурне виховання вносять зустрічі з діячами мистецтва, особливо з тими, чиє життя і творчість пов'язані з культурами інших народів. Такими стали зустрічі майбутніх педагогів з відомими українськими письменниками - заслуженим діячем польської культури, лауреатом премії ім. Т. Шевченка Валерієм Шевчуком, та лауреатом премії ім. І. Огієнка Володимиром Даниленком. Розповідь про діяльність визначних діячів польської літератури, аналіз перспектив і можливостей українсько-польських зв'язків, висока оцінка рівня польської культури, інформація про суспільне і культурне життя сучасної Польщі справили велике враження на студентів. Такі заходи сприяють осмисленню цінностей інших культур, формують уявлення про власну культурну ідентичність.

На нашу думку, розробка ефективних музейно-педагогічних програм впливає на розвиток культури діалогу, дає можливість наповнити поняття полікультурного виховання реальним змістом. Взаємодія і спільна творча праця представників різних етнічних груп, знайомство з культурними світами інших народів розвивають у людей будь-якого віку і національності почуття поваги і розуміння інших народів, культур, цивілізацій, життєвих цінностей, здатності до міжкультурної комунікації, формують планетарну свідомість.

Список використаних джерел та література

1. Рафальський О.О. Національні меншини України у XX столітті. Історіографічний нарис. – К., 2000 – 447с.
2. Грушевський М.С. На порозі нової України. Статті і джерельні матеріали. – Нью-Йорк – Львів – Торонто – Мюнхен, 1992. – 272с.
3. Коменский Я.А.Пансофия. Избранные педагогические сочинения:
4. В 2-х т.- Т.1 – М.: Педагогика, 1982.- 656с.
5. Столяров Б.А. Музейная педагогика. История, теория, практика: Учеб. пособие. - М.: Высшая школа, 2004. – 216с.
6. Мельник А. Грамота на цивілізацію // Український музей. - №1. – 2004. – С.3.
7. Ананьев Б.Г. О проблемах современного человекознания. – М., 1977. – 387 с.
8. Лотман Ю.М. Структура художественного текста // Лотман Ю.М. Об искусстве. – СПб.: Искусство-СПб, 2000. – 274с.

I.O. Wyszniwiecka. Muzeum w pedagogice– jak środek wielokulturowość oświaty przyszłych nauczycieli.

W artykule rozpatrzono możliwość wielokulturowego wychowania poprzez muzealną pedagogikę na podstawie doświadczenia pracy Żytomierskiego Muzeum Kosmonautyki.

I.Vyshnevtska. Museum Pedagogics as a Means for Multicultural Education of Future Teachers.

The article is based on the experience of Zhytomyr Museum of Cosmonautics. It considers the possibilities for Multicultural Education of Future Teachers by means of Museum Pedagogics.